

THE COMPLEX OF THE EXTERNAL HELP: BETWEEN PARASITISM AND FAKE MESSIANISM

Lucian D. BĂICEANU

“Al. Ioan Cuza” University of Iași

Abstract: This paper is based on making a parallel between the ideas presented by Emil Cioran about Romania of his day and how these ideas are or are no longer current. In addition to the old inferiority complex, our country has developed another one, more controversial and parasite, which we called: the complex of the external help. We will also take into account the current report established between nationalism, internationalism and universalism. Last but not least, we will discuss about the place occupied by Rumania in the parallel between minor culture-major culture or collectivistic culture and individualistic culture.

Keywords: inferiority complex; the complex of the external help; nationalism; internationalism; universalism,

1. Parabola vâscului

Considerată în vremurile de demult plantă miraculoasă a druizilor celtici, vâscul este un parazit care se dezvoltă pe partea de sus a coroanei unui copac, tulburând creșterea copacilor-gazdă pentru că se hrănește cu apa și nutrienții acestuia. Deși plantă otrăvitoare pentru mediul înconjurător, vâscul este deseori utilizat în tratarea unor boli sau afecțiuni. Ajutorul extern pe care îl primește o cultură minoră din partea uneia majore este, *mutatis mutandis*, similar efectului pe care îl are vâscul asupra corpului gazdă.

Ne-am dorit să devenim o țară membră NATO și am reușit. Am năzuit la posibilitatea de a adera la Uniunea Europeană și am reușit. Care a fost efectul? Unul pozitiv, desigur, ar spune mulți: o deschidere a granițelor, o lărgire a perspectivei, posibilitatea unei dezvoltări glorioase etc. Cel puțin în teorie! „Paraziți” din exterior au venit și au investit în România, au cumpărat teritoriu românesc sau idei românești pe care, mai apoi le-au transformat în brand internațional, dar nu românesc, ci străin. Noi am fost captivați de arborescența luxuriantă a „vâscului” numit ajutor exterior, un *parazit* care se hrănește cu resursele țărilor slab dezvoltate, amăgindu-le cu posibilitatea oferiri unor locuri de muncă, cu dezvoltarea economiei țării și alte vorbe goale care prind bine la public și țin de strategii de marketing și PR. Dar ce a făcut românul? El, asemenea copacului din poveste *vâscului*, a muncit în continuare, iar „nutrienții” muncii sale s-au dus către exterior, către investitorul străin. Nu negăm și nu suntem împotriva integrării UE sau apartenenței NATO, dar milităm pentru o spulberare a mitului „bunul samaritean”: ajutorul exterior.

Boala de care suferă România în ziua de astăzi este cea a necesității de a primi ajutor din exterior, de a se simți protejată și integrată european. *Complexul ajutorului exterior* este o încrengătură a *complexului de inferioritate*¹ și a vechii dar, se pare, permanentei incapacități a românilor de a se realiza singuri ca națiune. Așa cum observa Emil Cioran în eseu *Între conștiința europeană și cea națională*, cheia incertitudinii românești stă în faptul că nu avem siguranța că națiunea noastră se poate realiza. Aceasta, spune Cioran, este „tragedia individului în culturile mici”, atunci „când faci parte dintr-o cultură care se împletește majestuos, îți poți permite luxul să nu le înțelegi pe celelalte”(Cioran, 1990: 180). Exemplul

¹ Atent discutat de către Mircea Martin în lucrarea sa *G. Călinescu și complexe literaturii române*.

pe care îl dă eseistul este cel al rușilor care nu au priceput niciodată Occidentul dintr-un motiv simplu: „au fost totdeauna prea plini de ei înșiși; și asta spune multe despre devenirea unui neam”(Cioran, 1990: 180). Problema ușurinței cu care românul înțelege alte forme de cultură, în loc să își focuseze atenția asupra propriei culturi, este dublată astăzi de una nouă: nevoia ajutorului exterior. O conștiință națională „nu trebuie să cunoască nimic din superstițiile unei conștiințe universale (sau, mai limitat, a unei conștiințe europene)”(Cioran, 1990: 176), dar, cu atât mai mult, nu trebuie să permită unei conștiințe străine să se hrănească cu seva națională.

În *Reflexiuni asupra mizeriei*, Emil Cioran pune în paralel „mizeria materială” cu „mizeria culturală”, cea de-a doua fiind „o îmbătrânire timpurie, un spirit de plictiseală față de formele vechi de viață, o gravitate melancolică”, toate resimțite de către tinerime. Aș spune că mizeria de astăzi nu e cu mult diferită, ba chiar e mușegăită tocmai de „parazitul” extern care alterează orice formă de naționalism. Pretenția de universalitate în cultură, pe care o observa Cioran, rămâne și astăzi, sub impactul globalizării, o manifestare a ecletismului care încearcă „o îmbinare (artificială) între diverse sisteme de valori, pentru că ele nu pot fi trăite simultan”(Cioran, 1990: 65).

Este interesant de dezbătut poziția actuală a României în raport cu cele trei concepte (*naționalism*, *internaționalism* și *universalism*) mereu dezbătute și invocate de către Emil Cioran. Discutând conceptul de naționalism, eseistul identifică două forme, *naționalism teluric* și *naționalism mesianic*, considerând că ceea ce le diferențiază este faptul că „întâiul este un refuz permanent de a participa la valori în afară de cele închise de substratul lui biologic și de aceea protestează împotriva a tot ce nu e el, dar nu încearcă să impună lumii stilul lui de viață, pe când ultimul e deschis și orizontul lui se întinde până la limitele umanității”(Cioran, 1990: 157). Din naționalism teluric se naște *universalitatea*, iar exemplul cel mai potrivit este, așa cum am mai amintit, Rusia. *Internaționalizarea* „convertește totul în raporturi funcționale, oferind posibilitatea de a ne bucura de valorile internaționale fără a adera organic la ele”(Cioran, 1990: 158). America este internațională, pentru că ea produce, nu creează. Astfel, diferența dintre universalitate și internaționalism stă în diferența dintre valori și bunuri: prima creează valori, cea de-a doua produce bunuri. Ne întrebăm dacă România astăzi mai creează valori. Ahtiată după permanentul ajutor exterior, cotropită de „paraziți” și secată de energie, ea produce bunuri, dar din nefericire, nici măcar acest proces nu e unul personal: produce pentru alții și prin alții. Nu putem vorbi despre universalism, nu putem vorbi despre internaționalism, nu putem, cu siguranță, vorbi de naționalism. Dar atunci ce mai rămâne caracteristic României de astăzi? Trecutul și tradiția. Dar aceste elemente nu ne vor ajuta cu nimic niciodată. Trebuie să ne eliberăm de noul jug parazitar și *să facem!* Nu să demonstrăm, nu să încercăm, ci să realizăm. Rămâne vechea întrebare: *Cum?* Răspunsul? Devenind o cultură majoră. Dar acest răspuns e insuficient, pentru că ne întoarce la același *Cum?*.

2. Între cultură minoră și cultură majoră

Făcând apel la filosofia lui Hegel, Emil Cioran consideră că „progresul în istorie este un progres în conștiință”(Cioran, 1993: 7). Să fie acesta și răspunsul la întrebarea noastră? Cu siguranță că da. Dar acest progres nu se va realiza niciodată, câtă vreme suntem secați de energie în mod permanent de elementul extern, de acest „parazit”, cum l-am numit metaforic. Nu negăm faptul că este bine să primim ajutor din exterior, dar nu trebuie să devenim dependenți de acesta și nu trebuie să ne vindem sufletul pentru el și să ajungem să sărutăm marile culturi precum sfinții sărută îngerii (parafrazând o spunere cioraniană).

Doă mari bariere stau în calea realizării și formării unei culturi majore: încătușarea în legile proprii și lipsa instinctului „care să le mâne spre destinația lor esențială”(Cioran, 1992: 10). Ideea pentru care luptă culturile mari este „închegarea lumii întregi în jurul său”(Cioran,

1992: 12), pe când, noi lăsăm lumea să profite de bunurile noastre. Singura salvare a culturilor mici, crede eseistul, stă în *saltul istoric*, doar că acesta nu e ușor de realizat. Cu atât mai mult, acest *salt* nu se va putea realiza câtă vreme resursele ne sunt secate de către „paraziți” externi.

Emil Cioran atrage atenția asupra falsei impresii a „adamismului românesc”, a credinței că tot ce se naște în cultura românească nu are precedent. Eseistul este de părere că „adamismul în cultură nu înseamnă altceva decât că fiecare problemă de viață spirituală, istorică și politică se pune pentru prima oară, că tot ceea ce trăim se determină într-o lume de valori nouă, într-o ordine și un stil incomparabil”(Cioran, 1992: 43). Cu toate acestea, „naționalismul românesc nu a fost decât patriotism, sentimentalism, fără orientare dinamică, fără mesianism, fără voință de realizare”(Cioran, 1992:44). Dar cum se manifestă naționalismul astăzi? Printr-o permanentă nevoie de sprijin exterior și prin așa-numita *interculturalitate*. Sunt foarte multe elemente pozitive de invocat atunci când vorbim despre *intercultural*, dar nu putem discuta despre evoluție și despre conturarea unui culturi majore. Ea întreține conexiuni și catalizează un alt tip de dezvoltare: unul în care *saltul istoric* nu mai apare, în care arderea etapelor nu mai există; avem doar un model exterior de la care și alături de care învățăm, pas cu pas, ce e bine și ce nu, cum trebuie și cum nu trebuie etc.

Să crezi că „România numai atunci va avea un sens în lume când ultimul român își va da seama de specificul și unicul condiției românești”(Cioran, 1992: 49) este, suntem de părere, o viziune iluzorie și imposibilă. Dar pusă în legătură cu ideea „exaltării până la fanatism”(Cioran, 1992:49), care ar putea caracteriza o „România schimbată la față”, devine mult mai credibilă sau, cel puțin, mult mai ușor de acceptat. Cu toate acestea, având în vedere situația în care ne aflăm în ziua de astăzi, posibilitatea unei realizării a acestui deziderat este pusă sub semnul incertitudinii. În momentul de față România este geografie și nu istorie, iar „o țară are valoare doar atunci când devine o problemă pentru alții, când numele ei înseamnă o atitudine”(Cioran, 1992: 57). Din contra, noi nu suntem o problemă, ci un cumul de resurse pentru elementul exterior. Nu suntem nicio atitudine, pentru că noi așteptăm să primim ajutor și nu încercăm să ne rezolvăm singuri situațiile problematice. Mai mult, cerem ajutor și în schimbul acestuia oferim mai mult decât e nevoie. Pe lângă acestea, trebuie să aducem în discuție și „scepticismul teluric și subteran al României”(Cioran, 1992: 70) pe care îl identifica eseistul român în substratul culturii noastre, caracterizat printr-o serie de trăsături încă prezente: „abandonarea pasivă soartei și morții; necredința în eficiența individualității și a forței; distanța minoră de toate aspectele lumii”(Cioran, 1992: 70).

Criticând acid spiritul național, Emil Cioran este de părere că „lipsa unui simț ascensional al devenirii, al unui elan constructiv în procesul firii, a făcut cultura românească o *cultură a imediatului*; toate lucrurile se întâmplă *aici și acum*”(Cioran, 1992: 90). Poate tocmai din această cauză acceptăm indiferenți ocuparea parazitara, fără a încerca să tăiem de la rădăcină elementul negativ l-am lăsat să crească și să devină parte din noi. Riscul la care ne supunem este ca „vâscul” să crească atât de mult încât să ne sufoc.

Scepticismul nociv românesc, umilința și umanitatea exacerbată ne-au condus la dezastru: „parcă de secole n-am fi opus mizeriilor ce ne veneau de la alte popoare decât răspunsul înțelepciunii pasive a țăranului – *Să treacă de la noi!*”(Cioran, 1992:94) și „la orice monstruozițate, țăranul îți va răspunde invariabil – *Între oameni se întâmplă toate*”(Cioran, 1992: 94). Tocmai în această pasivitate și inconștiență ne complacem și astăzi, lăsând „paraziți” exteriori să se bucure de bunul românesc, să îl folosească până la uzură și să ne distrugă orice fărâmiță posibilă de naționalism.

Este adevărat că am suferit și suferim de un *complex de inferioritate* care s-a manifestat printr-o continuă imitare a formelor exterioare, dar ceea ce a fost greșit în acest fenomen a fost faptul că nu am avut o direcție determinată și nu am asimilat valori specifice cărora să le dăm o configurație coerentă, „alta decât caricatura”(Cioran, 1992: 114). Ei bine, astăzi, pe lângă vechiul complex, am dezvoltat unul și mai periculos de calibrat: *complexul*

ajutorului exter, în fața căruia ne-am lăsat pradă și de care ajungem, din ce în ce mai mult, să fim devorați.

3. Între individualism și colectivism

Într-un studiu privind relația cultură- limbă, Emiko și Yoshihisa Kashima (1998) au analizat felul cum este noțiunea de *persoană* privită în *individualism* și în *colectivism*: „În culturile individualiste, *persoana* este conceptualizată ca un agent decontextualizant fiind singura responsabilă de acțiunile sale. În opoziție, în culturile colective, *persoana* este considerată ca fiind gestionată de un colectiv și implicată în rețeaua de relații sociale cu alte persoane”². Emiko și Yoshihisa Kashima constată, de asemenea, că în unele limbi (inclusiv engleza) utilizarea subiectului pronume este obligatorie, spre deosebire de alte limbi în care această regulă nu este obligatorie (de exemplu, în limba română). Concluzia cercetătorilor este că în culturile în care lipsa pronumelui este rară șansa ca acestea să fie mai individualiste decât colectiviste este mai mare și viceversa.

Cu toate că nu putem generaliza teoria cercetătorilor coreeni, observăm încă o dată importanța conștiinței în evoluția culturii unui popor. România este, fără îndoială o cultură colectivistă și tocmai pentru că nu a fost niciodată o cultură individualistă nu a putut să devină, totodată, o cultură majoră. Emil Cioran e de părere că „atât individualismul cât și colectivismul au contribuit la nașterea fenomenului de masă”(Cioran, 1992: 128). Factorul negativ al individualismului stă într-o exagerare a conștiinței unicității și într-o încercare de a-l face pe individ mai creator în izolare, dar dezintegrându-l din societate. Amorfismul interior al masei, absență de formă lăuntrică, duce la mecanicism și automatism, conturând *internaționalismul*. În această cultură importantă este „funcțiunea și nu substanța”(Cioran, 1992: 129), fiind „antispirtuală, antilibertară și antiindividualistă”(Cioran, 1992: 130). Cam aceasta e forma pe care o ia cultura românească actuală. Supusă globalizării, secată cantitativ și calitativ de „paraziți” exteriori, șansa spre supraviețuire este o integrare internațională. Modul în care ne descurcăm cu și în monumentalul dramatic al societății moderne va contura viitorul nostru. Emil Cioran este de părere că, dacă România va refuza inserția în modernitate „de dragul perfecțiunii mediocrității sale, atunci înseamnă că nu are nicio chemare printre națiunile moderne”(Cioran, 1992: 134). Dar, totodată, dacă ne vom lăsa sufocați de „vâscul” exterior, nu vom mai exista printre națiunile moderne. Trebuie să nu mai fim dependenți de ajutorul extern și, cel mai important, să nu ne mai vindem acestuia. Salvarea noastră stă într-o *revoluție* împotriva acestei boli, spre a scăpa de complexul parazitar al ajutorului exter și „pentru a se ști că nu numai România este în lume, ci și lumea este în România”(Cioran, 1992: 222).

Bibliografie

Cioran, Emil, 1990: *Revelațiile durerii – Eseuri*, prefață de Dan C. Mihăilescu, Editura Echinocțiu, Cluj.

Cioran, Emil, 1993: *Schimbarea la față a României*, Editura Humanitas, București, 1993.

Kashima, Emiko S. și Yoshihisa Kashima, 1998: *Culture and Language: the Case of Cultural Dimensions and Personal Pronoun Use*, *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 29 (3): 461-87.

² „In individualist cultures, the person is conceptualised as a decontextualised agent who is solely responsible for his or her own actions. By contrast, in collectivist cultures, the person is considered to be enveloped by a collective and suspended in the network of social relationships with other persons.”(Kashima and Kashima, 1998: 463)

Martin, Mircea, 2002: *G. Călinescu și complexele literaturii române*, ed. a II-a, Editura Paralela 45.